

2D svet

Pozerajte si rodinné fotografie. Možno až na nich zbadáte, že vaše dieťa má problém s priestorovou orientáciou a potrebuje operáciu. Čo najskôr!

Petra by mohla byť čestnou predsedníčkou klubu zodpovedných matiek. Svoje dieťa pozorovala niekedy až priveľmi. A predsa si to nevšimla. „Občas Eme zabehlo oko, ale u bábätiiek je to absolútne bežné,“ obhajovala svoje zlyhanie, ktoré niesla veľmi ťažko. Keby ju na škúlenie jej vymodlenej dcéry neupozornila práve

švagriná! V jej očiach „vlčia“ matka, ktorá používa jednorazové plienky bez obavy z alergie, nedezinfikuje deťom cumlíky, nechá ich hrať sa na zemi medzi psami, zajacmi a morčatom, odmalička im dovolí ohryzávať biele rožky a ani s dojčením to nepreháňa. No na škúlenie má nos. V detstve jej zabiehalo oko a rodičia dúfali, že z toho vyrastie.

VEDEC Z NEHO NEBUDE

„Ak škúli niekto v rodine, pravdepodobnosť, že bude škúliť aj vaše dieťa, sa zvyšuje,“ potvrdila MUDr. Kristína Vodičková, PhD., aby vzápätí jasne stanovila vekovú hranicu. „V prvých mesiacoch života nie je dôvod na paniku. U novorodenca je ľahké občasné zaškúlenie úplne bežné. Ak však škúli aj po šiestich mesiacoch, a navyše má po kom zdediť predpoklady, navštívte detského očného lekára,“ povzbudzuje MUDr. Vodičková rodičov. Ešte stále je totiž veľa tých, čo škúlenie považujú len za chybu krásy. „Škúlenie sa však spája s poruchou vývoja centrálnej zrakovéj ostrosti, s takzvanou tupozrakosťou a s poruchou vývoja spolupráce očí. Jedine včasná diagnostika a správna liečba zabezpečia predpoklady na správny vývoj zrakových funkcií, ktorý prebieha a upevňuje sa v prvých šiestich až ôsmich rokoch života,“ zdôrazňuje MUDr. Iveta Katusščáková, ktorá sa špecializuje na poruchy detských očí. „Sledujte pohyblivosť očí dieťaťa všetkými smermi, všimajte si jeho reakciu na zrkavý podnet a napríklad aj to, či sa bráni zakrytiu jedného z očí,“ radí MUDr. Katusščáková. Škúliacemu dieťaťu chýba pries-

torové videnie aj odhad vzdialenosti. Zle sa orientuje, nezvláda loptové hry ani schovávačku.

„Ak by si náhodou zranilo jediné vidiace oko, predstavuje to preň obrovský problém,“ upozorňuje MUDr. Vodičková na následky. Medzi nimi je aj väčšia únava či bolesť hlavy z 3D filmov. „Nikdy sa nedokáže poriadne pozrieť do mikroskopu a v budúcnosti z neho určite nebude ani chirurg,“ zhodujú sa lekáry. No aj s tým by sa ešte mnohí rodičia dokázali zmieriť. Riešiť problém ich motivuje diagnóza, ktorá sa za škúlením môže skrývať.

TUPÉ OKO!

„Za obdobie mojej praxe v detskej nemocnici sme pomohli odhaliť niekoľko nádorov, ktoré sa prejavovali škúlením,“ potvrdzuje MUDr. Vodičková. Našťastie, menej často sú príčinou očné ochorenia ako vrodený sivý zákal, ochorenia sietnice a zrakového nervu či neurologické ochorenia, ktoré prevažujú u predčasne narodených detí,“ zmierňuje MUDr. Katusščáková. Škúlenie je v prvom rade prejavom toho, že oči nespupracujú. Často vzniká pri silnej ďalekozrakosti, veľkom rozdieli dioptrií či pri astigmatizme – keď jedno oko vidí lepšie než ➤

50 % prípadov sa upraví nosením správnej korekcie a cvičením

V každom prípade treba škúlenie vyliečiť v detstve, vždy sa to, žiaľ, nepodarí.

75 % škúlenia sa prejaví medzi 2. a 4. rokom života

PREČO ŠKÚLI?

Príčinou škúlenia je najčastejšie refrakčná chyba – najmä ďalekozrakosť, a veľký rozdiel medzi dioptriami. Mozog nechce slabšie oko používať. Vypína signály z neho a používa iba lepšie, silnejšie oko. Preto je už v ranom detstve nutné tupozraké oko posilňovať a učiť mozog opäť ho používať – pomocou očných pomôcok, okuliarov, zakrývania očí okluzormi.

1

AKO ZISTÍM, ŽE ŠKÚLI?

Často spozorujete škúlenie dieťaťa z rodinných fotografií. Na fotke zrazu vidíte, že jedno oko svieti na červeno či na bielo, a druhé nesvieti. Skryté škúlenie môžete odhaliť aj na 3D filme – ak sa dieťa sťažuje, že trojzmerne nevidí a bolí ho hlava.

2

DOKEDY TREBA ČAKAŤ?

Ak sa u detí do jedného roku zistí chyba, ktorá by mohla odštartovať škúlenie, už v postieľke je možné prelepovať oko. Ešte pred pravidelnou prehliadkou u pediatra vyhľadajte lekára aj v prípade, že dieťa už pri narodení extrémne škúli dnu alebo von a škúlenie máte v rodine. Na špecializovanom pracovisku môžu predpísať okuliare už jednoročnému dieťaťu.

3

NAJPRV PRELEPIŤ, POTOM OPEROVAŤ?

U detí sa kladie dôraz na správne okuliare, liečbu tupozrakosti, prelepovanie oka a špeciálne cvičenia. Závisí od stupňa škúlenia a od toho, či oko zabieha k nosu, alebo od neho. Operácia okohybných svalov je až poslednou možnosťou. Dôležité je, aby sa pred zákrokom aspoň čiastočne upravil stav tupozrakého oka.

4

druhé. Miernu nespôluprácu môže zdravé oko dlhodobo kompenzovať. Zrazu však nastane zlom - často horúčkovité ochorenie -, a škúlenie sa už nedá prehliadnuť. „Býva prejavom aj iného vážneho skrytého ochorenia, často mozgu či miechy. Môže ísť o rôzne nádorové ochorenia či toxoplazmózu, ktorá zjazví miesto najostrejšieho videnia na sietnici a oberá oko o schopnosť vidieť,“ hovorí MUDr. Vodičková. Posttraumatické sekundárne škúlenie môže byť následkom úrazu.

Našťastie, len v minime prípadov sú lekári bezmocní. Hlavnou detskou liečebnou metódou pri nižšom a strednom stupni škúlenia je korekcia okuliarmi. „Ak sa ukáže aj tupozrakosť, pridáva sa zalepovanie zdravého oka okluzorom, aby sa škúliace oko namáhalo,“ dostáva sa MUDr. Iveta Katuščáková k očným tréningom, bez ktorých sa úspech nedostaví. „Základom je vyličenie tupozrakosti. Iba tak môžeme zaručiť dlhodobý efekt prípadného nasledujúceho zákroku. Ak by sa problém škúlenia liečil iba operačne, nevidiace tupozraké oko by aj po zákroku začalo opäť škúliť,“ vysvetľuje Kristína Vodičková a Petrina švagriná spozornie.

JEDNA OPERÁCIA NESTAČÍ

„Mám operované škúlenie, dokonca dvakrát, a predsa mi oko občas zabehne,“ sťažuje sa tridsiatnička a dúfa, že lekári takú chybu v prípade jej netere ani neurobia. „U detí je časté, že sa operuje viackrát,“ vyvádza ju z omylu MUDr. Vodičková. Pri klasickom škúlení smerom dovnútra sa operujú najskôr vnútorné svaly. Lekári vyčkajú, ako sa oči napravia, a pokračujú s konzervatívnou liečbou. „Niekedy je s odstupom času potrebné vykonať ďalšiu operáciu, napríklad na vonkajších svaloch. Ak dieťa veľmi škúli, prvou operáciou dokážeme odstrániť iba časť škúlenia, až ďalším zákrokom doladíme zvyšok,“ vysvetľuje MUDr. Vodičková občas nutnú postupnosť operácií. Navyše, škúliace oko je aj po operácii menejcenné. Vždy, keď je unavené, môže zabiehať. Pacienti, ktorí majú po operácii oči v rovnovážnej polohe, by sa mali vystríhať fotenia počas bujarej zábavy. „Unavené oči alebo požitie veľkého množstva alkoholu, ktorý dokáže navodiť únavu, bývajú často nepríjemným prekvapením – aj po úspešnej operácii škúlenia môžu zabiehať,“ upokojila doktorka Vodičková nielen Petrinu švagrinú. Veru, dobrá rada nad zlato!

DOSEPELÍ TO MAJÚ ĽAHŠIE

Buď škúlia od detstva a trpia rôznym stupňom tupozrakosti, alebo im začali oči zabiehať až v dospelosti, ako následok úrazu, ochorenia či v rámci prejavu dovtedy skrytého škúlenia.

Cvičenie už nemá význam, keď operuje. Zárok zvýši sebadomie, odstráni dvojité videnie, niekedy napraviť aj takzvané kompenzačné postavenie hlavy – neprírodný sklon, na ktorý ste si za tie roky zvykli. „Stav zrakových funkcií však v dospelosti už nie je možné liečebne ovplyvniť,“ neteší MUDr. Iveta Katuščáková.

Operuje sa v celkovej anestézii. Vhodnosť reoperácie v dospelosti vždy odporučí ošetrujúci očný lekár. „V niektorých prípadoch môže opakovaná operácia očných svalov spôsobiť bolestivé zjazvovanie až vtiahnutie očného bulbu do oblasti očnice a obmedzenie hybnosti oka,“ varuje MUDr. Kristína Vodičková, PhD.

V dospelosti sa však môže operovať aj účinnejšie než v detstve – pomocou nastaviteľných stehov. „V prvej fáze chirurg skráti alebo posunie sval, no k očnému bulbu ho neprišije napevno. Použije nastaviteľný steh, ktorý v druhej fáze upevní, povolí alebo pritiahne,“ opisuje doktorka metódu, ktorá sa bežne už roky vykonáva vo Veľkej Británii a v USA. U nás ňou prví operujú odborníci v súkromnej očnej klinike v Bratislave-Petržalke.

NA DVAKRÁT

Prvá časť zákroku, keď chirurg skrácuje alebo upravuje okohybné svaly, trvá asi hodinu. Zaisťujú oku rovnovážnu polohu. Potom,

Nastaviteľné stehy u detí?

Čo si o operácii škúlenia pohyblivými stehmi myslí detská očná lekárka MUDr. Oľga Fischerová?

Prečo operácia nastaviteľnými stehmi nie je pre všetkých?

Nedá sa použiť na šikmých svaloch a u detí. V deň operácie nebýva ešte úchylka škúlenia definitívna, je čiastočne ovplyvnená narkózou a dvojité videnie, ktoré sa objaví po zákroku, väčšinou do týždňa vymizne. S tým musí skú-

sený chirurg počítať a bolo by chybou vracieť oko do pôvodného postavenia. Preto sme zvyknutí operovať metódou, s ktorou máme najviac skúseností. Problém však vidím v tom, že pacienti, ktorým vzniklo škúlenie v dospelosti, majú málo možností operácii v štátnych nemocniciach, kde zákrok hradí zdravotná poisťovňa bez doplatku pacienta.

V dospelosti je škúlenie len estetický problém, alebo aj zdravotný?

Pri niektorých vážnych ochoreniach, ako pri mozgovom nádore, náhlejšieho cievného mozgového

príhode alebo pri ochorení štítnej žľazy, dochádza k náhlemu škúleniu so sprievodným dvojitým videním. V týchto prípadoch operácia nemá kozmetický charakter a mala by ju hradí zdravotná poisťovňa. Na očných oddeleniach pre dospelých sa však operáciám škúlenia nevenujú a na detskej očnej klinike, kde majú najväčšie skúsenosti, nemajú možnosť operovať dospelých pacientov.

Prečo nová operácia nie je pre deti?

Síce sa operuje v celkovej anestézii, no stehy sa potom doťahujú v lokálnej anestézii v spolupráci s pacientom. Dieťa je krátko po zákroku zmätené, ubolené a nemožno od

ako sa pacient prebudí, dokáže vnímať okolie a komunikovať, lekár vyhodnotí pooperačné postavenie očí na diaľku a na blízko. Vyskúšate si pohľad na rôzne vzdialenosti a čítanie. Vráťte sa do operačnej sály, kde v lokálnej anestézii chirurg dotiahne a upevní nastaviteľný steh tak, aby čo najpresnejšie dokorigoval postavenie očí z estetického aj funkčného hľadiska a zabránil dvojitému videniu. „Metóda je veľkým prínosom najmä u dospelých, už niekoľkokrát operovaných pacientov. Je vhodná aj pri zjazvených očných svaloch, aj pri postihnutí očných svalov pri ochorení štítnej žľazy a pri silnej tupozrakosti,“ hovorí lekárka z niekoľkoročných skúseností. Prečo sme doteraz tak neoperovali? „Boli sme súčasťou východného bloku a metódu vyvinuli v USA. Podľa niektorých chirurgov predlžuje čas zákroku niekedy na úkor toho ďalšieho pacienta. Častým protiargumentom našich očných chirurgov je, že ak si operáciu dobre naplánujú, na konci zákroku už nemusia nič nastavovať. Toto však neplatí sto-percentne u každého pacienta. Najmä ak už v minulosti podstúpil niekoľko zákrokov, alebo ak je potrebné doladiť dvojité videnie.“

PIRÁTI, TO JE ZÁBAVA!

Deti okluzory a cvičenie neoblubujú. V špeciálnych škôlkach však vedia, ako na ne. „Základom úspechu je, aby dieťa skutočne cvičilo a nepodvádzalo,“ hovorí ortoptistka Bc. Zdeňka Vaňharová z detského očného centra v Prahe. „Cvičenie musí dieťa baviť a striedať sa, aby sa mu nezunuovalo.“ Oproti bežnej škôlke je zjavný rozdiel len v tom, že tu chodia malí piráti – s okluzorom na oku. „Na oklúziu nadväzujú pleoptické cvičenia. Obkresľovanie, vystrihovanie, dokonca aj hranie počítačových hier možno vykonávať doma. Existuje dokonca špeciálny

počítačový program,“ teší deti a rodičov MUDr. Katuščáková. Ortopticko-pleoptické cvičenia sa vykonávajú v ortoptických škôlkach alebo centrách. Kde sa nachádzajú, to zistíte na úradoch vyšších územných celkov a od detských očných lekárov.

1 : 1 škúlia rovnako chlapci aj dievčatá

✓ Zdravá rada

Zo škúlenia dieťa samo nevyrastie. Riešte problém čo najskôr s lekárom. Čím skôr, tým vyššie sú šance, že nebude škúliť v dospelosti a bude mať aj trojrozmerné videnie.

neho vyžadovať spoluprácu. Neuvedomuje si význam operácie tak ako dospelí.

Kedy je najlepšie deti operovať?

Škúlenie, ktoré vzniklo v prvom polroku života a nenapraví ho okuliare, je potrebné operovať do dvoch rokov života, aby boli šance aj na získanie priestorového videnia. Takisto deti, ktorým uteká oko smerom od nosa, je potrebné z tých istých dôvodov operovať zavčas. Do predškolského veku môžeme čakať u detí s vysokou ďalekozrakosťou a niekedy aj dlhšie. Iným kritériom je tupozrakosť, snažíme sa operovať po vyliečení tupozrakosti.

Alternatívna liečba: Botulotoxín alebo Vojta?

Vojtova metóda pomáha rozvíjať motoriku a centrálny nervový systém najmä deťom po detskej mozgovej obrne, ale nelieči škúlenie. Aplikácia botulotoxínu je bežná v USA a vo Veľkej Británii. „Ide o alternatívu, ktorá môže bezprostredne odstrániť dvojité videnie. Je účinná najmä pri náhle objavených a veľmi jemných typoch škúlenia, keď by mohla štandardná operácia predstavovať riziko, že oko zabíehajúce dovnútra by po zákroku mohlo zabíehať von,“ vysvetľuje MUDr. Kristína Vodičková, PhD., ktorá sa s metódou v zahraničí stretla. Do okohybného svalu sa zavedie kontrolná elektromyografická sonda a vpichne sa minimálne množstvo botulotoxínu. Efekt je podobný ako pri estetických operáciách, sval sa dočasne znehybní. Účinok sa dostaví do niekoľkých dní. Efekt trvá tri až šesť mesiacov. V Česku ani na Slovensku nemajú oční chirurgovia s touto metódou veľa skúseností.